

Viðmerking:

Smálondini sum glansbíløt í Hvítubók

Í Hvítubók er ein partur, sum nevnist "Smátjóðir við fullveldi", sum fortelur nakad um onnur smálond ella smá-riki. Nevndin skrivur, at í hesum parti verða viðgjörð "ymisk týðningarmikil viðurskipti hjá heimsins smárikjum við fólkatali undir 300.000". Fyri at gera tað lættari at bera saman við Føroyar, sigst. Mest veður skrivað um stjórns-ðøðuna hjá hesum smálondum, "microstates".

Eg haldi ikki, at tað er gjørligt, at gera nakra veruliga samanbering, sum hevur nakad politiskt virði. Frásøgnin gevur eitt misvisandi og alt ov ljósareytt bilet av støðuni í flestum forðum. Heldur ikki fæst nokur mynd og orsökunum til at gongdin hevur verið so ymisk. Eingin søgulig-geografisk vitan av týðningi liggur í hesum teksti.

Teir listar eru, sum vísa Heimsins smáriki. Ein, har fólkatalið er undir 300.000, og ein annar har fólkatalið upp til 1 millión. Endamálið tykt mest at vera tað, at lesarin skal siga, "Oys, Oys, Oys, hygg øll hesi smáriki sum longu hava fullveldi. Hvi skulu vit so ikki eisini hava tað?"

Einoygd kanning!

Hvítubók hevur eisini tann feil, at hon als ikki sigur nakad um smálond, sum ikki hava fullveldi ella "free association". Lond, sum eru sjálvstýrandi ella meira ella minni autonom. Ella sum eru

partur av einum sambands-stati. Her er einki um oyggjarnar sum eru saman við UK: Man og Guernsey og hinar kanaloysgjarnar, Bornholm ella St. Pierre og Miquelon ella hvat tað kundi verði.

Høvuðsniðurstøðan í Hvítubók er, at fullveldi hevur givið smárikjunum møgu-leika at fjøltátta vinnulivið og at spjaða hjálpin (!) til fleiri lond, og ikki bara fáa frá gamla móðirlandinum. "Hetta hevur eydnast í flestum smárikjum" (s. 79-80).

Eitt gott dømi er Mauritius (s. 80). Nei Mauritius er einki gott dømi í so máta, tí har búgva ikki minni enn 1.200.000 fólk. Men rætt er at framleiðslan er blivin meira fjøltáttað seinastu 20 árin. Hvi? Tí man hevur eitt sokallað EPZ, útlutnings-fremjandi øki, "við fyrilis skattafrelsi, tollfríum inn-flutningi og lágræntulánum", og eg kundi skoytt aftrat: lág-um lønum, langari arbeiðitíð, ongum veruligum fælageløgum og vánaligum arbeiðsviðurskiptum.

Nokur tilvildarlig, men konkret dømir

Andorra er lítið, men elligamalt land í Pyreneunum millum Frankríki og Spania. Næstan 60.000 íbúgv. Veurlagið er gott bæði til summarfrí og vetrarferiu (vetrarfrítt). Landsinntøkur-nar koma frá turismum og

bankavirksemi. 12 milliónir turistar koma árliga, summir bert ein dag at keypa bílaga inn. Hetta verða til meira enn 30.000 (!!!) um dagin. Bankavirksemið byggir á kontoanonymitet, eins og í Schweiz. - Kunnu føroyingar læra nakad av hesum? Landið hevur einki sjálvstøðugt gjaldoyra, men brúkar bæði Franc og Pesetas. Frálíkt land hjá fólk, sum hava "ilt í skattinum." Av fólknum eru 2/3 tilfluttir spániolar.

Vanuatu í Kyrrahavinum. Umleið 160.000 fólk. Í 1990 var innflutningurin 93 mio \$, meðan útlutningurin bert var 14 mio \$. Handilsjavnahall uppá 79 mio \$. Turistinntøkur 27 m\$. Hava diplomatískt samband við USA, UK og ST. Bert ST-starvið er sett.

Kiribati í Kyrrahavinum, umleið 80.000 íbúgv. Fólk verða beind út á smáoyggjar vegna yvirskipan. Útl.: 3,7 mio Austr. \$, innfl.: 23,5 mio A\$. Selja fiskiloyvi til Japan, Suðurkorea og USA fyri 2,9 mio\$. Diplomatskt samband við UK, sum tí ikki hevur sett nakran sendiharra har úti. Felags fyri hesi lond og onnur í Kyrrahavinum er, at skatturin er lítill og eingin. Ríkfólk úr USA og Europa flyta hagar at njóta næstan-skattafrelsi, tropiska veður-lagi, strendur og hav.

Bæði lond hava lágan og stagnerandi livifót. Vanuatu hevur GNP/íb. uppá 1.100 \$, og har á leið hevur tað lígð leiði. Nakad tann sama er

stoðan á Fiji, Tonga og West-ern-Samoa, sum øll eru fullveldir.

Smálond í frælsum felags-skapi, "free association"

Í aðrari støðu eru oyggja-samfeløgini Cook og Niue. Men figgjarliga og handils-liga støðan er at kalla tann sama, sum hjá teim áður-nevndu í kyrrahavinum.

Cook-oyggjarnar eru í "free association" við New Zealand síðani 1965. Økið er 293 km², og fólkatalið í 1995 umleið 18.500. Útlutningur (frukt, klæði, skógvar): 7,15 mio NZ\$. Innflutningur: 124,2 mio NZ\$. Handilsjavnahall 117 mio NZ\$. Uttanlandaskuld 141 mio \$, ella 120% av GDP (bruttotjóðarframleiðsluni). Blokkur frá New Zealandi: 12,3 mio NZ\$ ella næstan 20 % av landshúsar-haldinum.

Niue er í somu støðu sum Cook-oyggjarnar. Fólkatalið er bert 2.500 men minkar vegna flyting til New Zealand. Útlutningur 0,42 mio NZ\$, Innflutningur 3,52 mio. Landshúsarhaldið er figgjað av blokki frá New Zealandi uppá 8,4 mio NZ\$. A Cook-oyggjunum veks-ur tjóðarúrðøkan spakuliga, men er enn lág: 5.000 \$/íb. A Niue stendur alt í stað, og talið er bert 1.000 \$/íbúgva.

Smálond við avmarkaðum sjálvstýri

Men øðrvisi er í New Cale-

donia ella Caledonie Nouvelle, sum er franskt øki við 160.000 íbúgvum. Har er GNP-talið vaksið úr 3.600 \$/íb. í 1970 til heili 17.000 \$/íb. í 1994. Hetta kemst av at oyggjarnar hava stórt mineral-ríkidømi. Serliga nikkelframleiðslan kastar gott av sær.

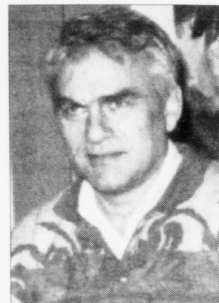
Myndin er nakad tann sama á Guam, sum hoyrir til USA. Hetta er ein herstöð, men hevur eisini idnað og fleiri aktivar bankar og figgjar-stovnar, sum hava funnið sær serlig "feitilendi" (nichur). Framgongd og lutfalsligur vælstandur, men einki fullveldi.

Aðrar oyggjar í somu støðu eru Samoa, har tað ikki hendir naka nevnivert, Mariana-oyggjarnar, sum høvdu framgongd til mitt í 80-unum, men síðani er gingið skjótt aftur á hond. Virgin Islands (gomul dansk kolóni) í Caribia trivast við stóari amerikanskari turismu.

Niðurstøða mín:

Eg haldi ikki at tað ber til at siga nakad skilagott og alment um smálond klára seg væl ella illa, annaðhvort tey eru við fullveldi, í frælsum felagsskapi ella hava okkurt slag av sjálvstýri.

Frægasta leiðin man vera ikki at skeita alt og nógv eftir hvat og hvussu onnur hava gjørt. Umstøðurnar hava altíð verið serstakar. Tær søguligu-geografisku fortreytirnar kunnu ikki samanberast og

Rolf Guttusen

enn minni kopierast.

Rættari hevði verið, at føroyingar spurdu: *Hvørji eru málini/problemíni, sum skulu loysast heima hjá okkum, hvørjar valmöguleikar hava vit, og hvussu kunnu vit semjast um frægtastu loysnina.* Jú stórri mál at taka støðu til, jú stórri semja er ynskilig. Fullveldi, frælsan felagskap ella víðkað sjálvstýri eru øll grundleggjandi mál í Føroyskum politikki, og átti at verið viðgjörð og samtykt, sum onnur lond broyta teirra grundløgir. Helst konsensus ella tað ið líkist.

Rolf Guttusen

Keldur: Statesmans Yearbook, World Almanac and Book of Facts, The Asia-Pacific Profile (Ed. B. Eccleston), Danmarks nationalleksikon.

Sjúrðarberg fer næsta túrin

Nýumveldi trolarin, sum JFK trol nú rekur, fer nýggjan túr í vikuskiftinum. Tá fer hann undir polskum flaggi til Svalbard

ÓLAVUR KJOLBRO

Nakad eftir midnátt, í gjár fyri tveimum vikum síðani, kom Sjúrðarberg á Klaksvík við knoppum 500 tonsum av heilfrystum botnfiski úr Barentshavinum. Túrin hewvði vart í 74 dagar. Teir fóru av Klaksvík 20. juni og vóru aftur 2. september. Veðan varð lögð upp á Kósini og verður seld í friari sølu. Tað mesta fer til føroysk virki, men tann smásti fiskurin fer ivaleyst av landinum. Tað verður roknað við, at virðið á lastini er um seks milliónir krónur. Manningargparturin verður mettur at vera einar 80-90 túsund krónur. Sjúrðarberg var upprunaliga og verður framvegis roknaður sum rækjutrolari, og tað hevur við sær, at býtisprosentíð til manningina er ikki eins høgt, sum tað er hjá flaktrólurum. Manningin henda túrin var 16, og skipari var Ólavur Biskupsstøð, sum annars er annar av skiparunum á Skál-abergi.

Fyrsta toskalastin

Sjúrðarberg er gamli Gilstón,

sum frammanundan eisini hevur titið Olympic Champion og Karina. Báturin var fyrr í ár umveldur fyri tólv milliónir krónur. Sum skilst, so var skipið ikki í serliga góðum standi, tá nýggju eigarnir løtu skipið umvæla. Gomlu eigarnir av Gilstón eiga framvegis eitt sindur í bátinum, men nógv tann størsta partin eigur eitt felag, sum er knýtt at JFK-Trol, sum eisini rekur trolarin.

Í sambandi við umvælingina, sum varð gjord á skipasmíðjuni á Skála, umbygdur teir trolarin, soleiðis at hann nú umfram at vera rækjutrolari eisini kann royna eftir botnfiskasløgum. Síðsta túr høvdu teir rækjutrolarið við, men tað var ongantíð sligið uppundir. Teir royndu bara við botntrólinum, og veðan var fyri tað mesta toskur.

Hetta kvøldið, tá skipið kom inn eftir vanni í Klaksvík, var hann ógilla tungur framman, sjálvst um lastinar ikki vóru fullar. Fulllastaður við rækjum verður sagt, at skipið tekur 400 tons. Men toskurin stúvast nógv betri enn rækjurnar. So mikið bet-

Sjúrðarberg fer nú nýggjan túr

ur, at ovára lastin var ikki full hesa ferð. Teir toru ikki at fiska meiri, tí vandi var fyri, at skipið fór at hella ov nógv í stýriborði, tí ovára lastin er í tí borðinum. Hetta hevur ongantíð verið nakar trupulleiki, tá ið skipið hevur fiskað rækju.

Ein av dekkarunum segði, tá ið teir vóru komnir á Klaksvík, at heimferðin hevði verið buldralg. Hann helt, at um ovára lastin hevði verið full, so kundi tað verið eitt sindur trupult, tí skipið setti so djúpt. Aðrenn teir fóru at sigla heim hevði veðrið verið at tí allar fastagra.

Nýggjan túr

Fyrst í hesi vikuni var ætlanin, at Sjúrðarberg skuldi fara nýggjar túr síðst í hesi vikuni. Kanska fer hann avstað eftir midnátt í kvøld (tað kemur ikki fyri, at langfarskip sigla fríggjadag), ella fer hann avstað seinni í vikuskiftinum.

Eftir sum vit hava skilt, so fer Sjúrðarberg undir pólskt flagg, nú hann fer avstað aftur. Ætlanin er at fiska av pólskari toskakvotu við Svalbard. Skálabergr gjørdi í 1997 eina roynd undir pólskum flaggi, men vit

skilja, at úrslitið var eitt sindur misjavn.

Sjúrðarberg eigur eisini lut í føroysku rækjukvotunum, men tað er óvist, nær teir fara at royna eftir rækjum. Sjúrðarberg er ivaleyst einasta skip í føroyska flotanum, ið er í tí serstöðu, at teir mogleika fyri og hava loyvi til bæði at royna eftir rækjum og toski.

Skal kanska skiftast út

Norðlýsið visti at síga síðsta fríggjadag, at Sjúrðarberg mogleiga skal bytast um við annað stórr skip úr Noregi. Norðmenn vóru í Klaksvík og hugdu at skipinum í síðstu

vikuni, og vit finga eisini at vita, at stjórin í JFK-Trol, Hanus Hansen, var í Noregi og fundaðist um hetta í síðstu viku, men vit skilja, at tað verður í hvussu so er ikki akkurát nú, at ein sovorðin handil kemur í lag, og tí fer Sjúrðarberg nýggjan túr.

Prinsipielt standa øll skip altíð á solulista, men fyri at ein søla skal koma uppá tal, so skal boðið vera gott. Skipari, nú Sjúrðarberg fer til Svalbard at royna eftir toski, verður Óli Sørensen av Við-areidi.